

N:o 91.

Af Herr Jan Magnusson: Om förhöjning af anslaget »Tingsgästningspenningar» samt indragning af vissa andra anslag.

Att nämndemansinstitutionen i Sverge är mycket gammal, känner nog enhvar, ehuru tiden för densammas uppkomst torde vara svår att bestämma. Innan några stadgade bevisningsgrunder hunnit utbildas sig, var det folket, i massa församladt, som afgjorde det faktiska i förekommande rättsfrågor och tillämpade den genom gamla plägseder uppkomna lagen, samt, då dessa icke lemnade tillräcklig ledning, stiftade lag för det särskilda fallet. Sedan domaremakten blifvit skild från folket och anförtrodd åt egentliga domare och folket icke mera i massa infann sig på tinget, utsågos, för hvarje särskildt fall, vissa personer, på hvilka hela menighetens myndighet, i afseende på afgörandet af sjelfva faktum, blef öfverläten. Redan i de äldsta landskapslagarne — den äldre Vestgötalagen och Gotlandslagen, hvilka båda tros vara författade i början af 13:de århundradet — möter oss nämnden och framträder sedan i de öfriga lagarne. Det antages att nämnden blifvit införd i slutet af 12:te eller början af 13:de århundradet, i de mål i hvilka förut begagnades ordalier. Enligt Helsingelagen blef jernbörden afskaffad af Konungarne Magnus och Birger, men blef ånyo införd till dess år 1320 stadgades »att jernbyrd skulde aldri optare vara». I dess ställe infördes nämnd, men att detta icke var någon ny institution synes deraf, att sistnämnda lag omtalar nämnden såsom en »raetter sum förrae var». Likasom ordalierna begagnades den svenska nämnden — kanske äfven jemte jernprofvet såsom förhållandet lär varit i Skåne — i brottmål, der utredning och direkt bevisning genom vittnen icke kunde åstadkommas. Den hade då att på grund af faktiska förhållanden och de upplysningar som kunde erhållas, såväl inom som utom rätten, afgifva sitt utlåtande. Jemväl

enligt landslagen hade nämnden att afgöra yttre faktum. Då vittnesbevisningens verksamhet började utvidgas och användas för utredandet af sådant som egentligen tillhörde nämndens funktion, eller såsom indirekt bevisning, togs väl denna bevisning i betraktande af nämnden, hvilken dock ej var bunden deraf, utan fortfor att yttra sig efter egen kännedom om saken, hvarföre nämnden skulle tagas från det härad »som jord ligger eller gerning görs». I slutet af 15:de århundradet ändrades förhållandet, så att nämnden började öfvergå till en bevisningen pröfvande auktoritet, hvilket dock först efter hand utbildade sig i praxis, så att, ehuru nämnden i början af 17:de århundradet började öfvergå från jury till dömande myndighet, den ändock ända till medlet af samma århundrade fortfor i sin gamla egenskap af jury, och en bland anledningarne till tillsättandet af 1643 års lag-komité var, att emellanåt dom »fälldes utan hörande af nämnd».

Jag har velat förutskicka dessa antydningar för att dermed visa, att nämnden i förra tider haft ett långt större inflytande på rättsskipningen än nu, och att om det inflytande den ännu har icke skall minskas och denna, flera århundraden gamla, institution icke skall sjelfdö, det är nödvändigt att dess platser blifva besatta med tingslagens redbaraste och insigtsfullaste män. Vår tid, som fordrar skickligare domare än de hvarmed förra tiden fått vara belåten, ställer äfven större fordringar på deras bisittare eller nämnden. Men för att dessa redbara och insigtsfulla personer, en gång valda till häradsrätternas ledamöter, skola bibehålla denna befattning under flera år, och icke, såsom numera på flera ställen sker, taga afsked sedan de tjenat i 2 år, fordras ovilkorligen att någonting af statsmakterna göres för att i någon mån ersätta de många besvär, med ty åtföljande tidsspillan och kostnader, som nämndemansbefattningen medför. Utom skyldigheten att vara närvarande vid de ordinarie tingssammanträdena, hvilkas antal i olika domsagor uppgå från 4 ända till 12, om man medräknar de särskilda sammanträdena vid tingens afslutande då utslag afkunnas och expeditionerna utlemnas, måste de inställa sig vid extra sammanträden då ransakningar hållas i brottmål, biträda vid de 2:ne ordinarie vägsynerna och jemväl dervid bekosta sig skjuts, samt biträda fjerdingsmännen vid indrifningen af resterande kronoutskylder. För allt detta hafva de ingen särskild ersättning, ehuru den tid som dertill åtgår med säkerhet uppgår till mellan 20 och 40 dagar ärligen. För biträde vid utmätningar och uttagning af resterande kommunalutskylder, erhåller nämndemannen 75 öre och vid andra extra för rättningar 2 kronor i dagtraktamente samt i begge fallen ersättning för skjuts efter en häst. Det är icke alltid som nämndemannen, till de resor

honom åligger utgöra, kan taga egen häst, förutsatt att han eger någon sådan, hvilket icke alltid är händelsen, utan måste lega sig skjuts. Om då i den socken han bor finnes 6 à 8 mil häradsväg att syna 2:ne gånger om året och han bor på ett afstånd af 4 à 5 mil från tingsstället, blifver den årliga utgiften därför icke så obetydlig.

Utom den direkta ersättningen genom befrielsen från krono- och hållskjuts, af hvilka den förra numera högst sällan förekommer och den senare väl på sina ställen kan vara afsevärd men på andra åter är ett så ringa onus att nämndemännen icke vilja undandraga sig hvad som deraf på deras hemmansdel belöper, för att derigenom undvika rubbning i de uppgjorda skjutsplanerna, åtnjuter nämnden en direkt godtgörelse genom de så kallade tingsgästningspenningarne och i ersättning för genom nya strafflagens införande densamma frångångna bötesandelar. Genom Kongl. kungörelsen den 9 Juli 1720 bestämdes att nämnden skulle hafva hälften af tingsgästningspenningarne och en tredjedel af sakören och genom Kongl. kungörelsen den 11 Mars 1841 föreskrefs »att tingsgästningspenningarne, i stället att såsom hittills utgå i förhållande till hvarje års uppbörd, för framtiden skulle utbetalas efter medium af samma uppbörds belopp under de sistförflutna tio åren». Dessa tingsgästningspenningar, hvilka före år 1840 i sammanhang med lagmans- och häradshöfdingeräntan samt sterbhusafgiften utgingo efter matlag och då naturligtvis stego i mån af befolkningens tillväxt, blefvo genom sistberörda förordning fastställda till fixa belopp, hvilka genom Kongl. brefvet till Statskontoret den 17 Februari 1845 blefvo uppförda bland hofrätternas justitiestater till de belopp hvarmed de ännu utgå, nemligen: för de under Svea hofrätt lydande, 7586 kronor 52 öre, för de under Göta hofrätt lydande, 7612 kronor 4 öre och för de under hofrätten öfver Skåne och Blekinge lydande domsagorna 3012 kronor 36 öre. Dessutom utgår, enenligt ofvanberörda nådiga bref till nämnden i Kopparbergs län 139 kronor 6 öre i ersättning för de inkomster densamma förlorat genom extra grufvehjelpens upphörande samt till nämnden i hela riket 7181 kronor 32 öre för genom nya strafflagens införande densamma frångångna bötesandelar. Sammanlagda beloppet af dessa från statsverket utgående ersättningar utgör 25,531 kronor 30 öre. Fördelades nu detta belopp lika emellan rikets 3852 tjänstgörande nämndemän skulle hvar och en deraf bekomma 6 kronor 63 öre, nemligen 4 kronor $76\frac{1}{2}$ öre af tingsgästningspenningarne och ersättningen för grufvehjelpens upphörande samt 1 krona $86\frac{1}{2}$ öre af ersättningen för frångångna bötesandelar, men i stället äro dessa ersättningar så ojemt fördelade att då t. ex. en nämndeman i ett tingslag utaf tingsgästningspenningarne erhåller endast 64 öre, erhåller en

sådan i ett annat tingslag ända till 13 kronor 84 öre. Utaf ersättningen för frångångna bötesandelar erhåller nämnden i en del tingslag endast 3 à 4 kronor eller 25 à 33 öre hvar. Om nu dessa tingsgästningspenningar ökades och utginge med ett lika belopp af 50 kronor till hvarje tjänstgörande nämndeman, skulle detta för de 3852 nämndemän som finnas i rikets 321 tingslag, göra en summa af 192,600 kronor; men om derifrån afdrages de 25,531 kronor 30 öre, hvartill ofvanberörde trenne anslagsposter utgöra, skulle tillökningen blifva 167,069 kronor 70 öre.

Rättvisare fördelad blefve nog godtgörelsen om den utginge i form af reseersättning, då den som hade längre väg att resa eller flera resor att göra äfven finge högre godtgörelse, men då Riksdagen icke velat lyssna till de förslag som i detta syfte blifvit framställda, ehuru många af dess ledamöter medgifvit rättvisan och billigheten deraf, har jag trott att en förökning och jemnare fördelning af de anslag, som för närvarande till nämndemännens utgå, måhända skulle möta mindre motstånd. En tillökning i dessa anslag har den fördelen med sig att man på förhand kan beräkna och bestämma deras belopp, hvilket deremot icke är förhållandet med reseersättningar. Dessa anslag äro icke heller någonting nytt, ty de hafva i långliga tider utgått till nämnden. Om man tager i betraktande att tingsgästningspenningarne och ersättningen för grufvehjelpens upphörande år 1845 och ersättningen för frångångna bötesandelar, vid tiden för nya strafflagens införande, bestämdes till de belopp hvarmed de nu utgå, är den tillökning jag kommer att föreslå icke så stor som den vid första påseendet synes, om man beräknar penningevärdets fall under tiden och de belopp hvartill berörda anslag nu skulle uppgå om de icke blifvit fixerade. Läger man dertill att, sedan dessa anslag blefvo fixerade, nämndemännens tjänstgöringskyldigheter blifvit ökade genom de flera sammanträden Häradsrätterna nu hålla, så torde tydligen framgå: att på samma gång skyldigheterna blifvit ökade samt tidspillan och skjuts måste högre betalas, nämndemännens ersättning i sjelfva verket blifvit minskad. Deraf kan lätt förklaras hvarför häradsrätternas nämnd i allmänhet numera icke tjena så länge som förr, oftast icke längre än de 2 år, hvartill de lagligen äro förpligtigade. Ja det har till och med på vissa orter gått så långt, att till nämndemän blifvit valde personer som icke ens varit skrifkunniga. Det är klart att under sådana omständigheter, domaren, hvilken ofta kan vara en extraordinarie, som är främmande på orten och därför icke förstår alla ord och uttryck på folkets munart, icke har den hjälp och det stöd utaf nämnden, som han borde och under andra förhållanden kunde hafva. Ja äfven för folket sjelf är det icke af ringa vikt att äldre redbare och erfarne nämndemän finnas, hvilka inom

sin ort kunna tillhandagå med råd och upplysningar samt verka såsom fredsdomare och dymedelst afstyra många onödiga processer.

Det har visserligen invändts att nämndemansbefattningen är ett kommunalt uppdrag och således icke borde godtgöras. Jag betvivlar dock huruvida denna befattning kan vara ett rent kommunalt uppdrag, då dermed uppfylles ett statsändamål; men, äfven om så vore, vill jag påpeka, att de kommunala uppdrag, som äro förenade med några betydligare besvär, till exempel ordförandeskapet i kommunalnämnd och landstingsmansbefattningen, blifva godtgjorda. Och hvarthän skall det leda om det nuvarande förhållandet får fortfara? Jo, tvifvelsutän derhän, att sedan nämndemansinstitutionen fått förfalla och förlorat i duglighet och aktning, den skall lemna rum för kollegiala domstolar med juridiskt bildade bitsittare, hvilkas aflöning säkerligen blefve många gånger större än den ersättning hvarmed den nuvarande nämnden vore belåten.

På grund af hvad jag häröfvan anfördt, tager jag mig friheten vördsamt föreslå,

att Riksdagen för sin del ville besluta, det anslaget »tingsgästningspenningar» måtte höjas från dess nuvarande belopp 18,210 kronor 92 öre till 192,600 kronor, att utgå med 50 kronor årligen till hvarje tjänstgörande nämndeman; och

att deremot de nu utgående anslagen 7,181 kronor 32 öre för genom nya strafflagens införande nämnden frångångna bötesandelar och 139 kronor 2 öre till nämnden i Kopparbergs län för de inkomster den förlorat genom extra grufvehjelpens upphörande, måtte indragas.

Om remiss till vederbörligt Utskott anhålles.

Stockholm den 25 Januari 1877.

Jan Magnusson.